

УДК 340.111

Черних Є.М.

СОЦІОЛОГІЗАЦІЯ ПРИРОДНОГО ПРАВА: ДО ПИТАННЯ ПРО СУМІСНІСТЬ ТИПІВ ПРАВОРОЗУМІННЯ

У статті досліджено поширену тенденцію обґрунтування концепту природного права в межах емпіричних соціокультурних та антропологічних чинників з метою позбавлення його метафізичного характеру, що відповідає соціологічній методології. Увага акцентується на тезисі про принципову сумісність концепцій природного та соціологічного права, який, на думку автора, є хибним, що намічає відповідну мету роботи в напрямках доведення формальнологічної та методологічної несумісності вказаних концептів, а також неспроможності соціологічної інтерпретації природного права вирішити проблему браку довіри до нього.

Увагу зосереджено на нездатності соціологічної методології вирішити проблему етичного обґрунтування правильності правових норм та поведінки, що виразно виявляється в проєкціях легітимності та цінностей. Підкреслено, що етичні засновки права не виводяться із фактичного стану і вимагають абсолютних цінностей, які мають трансцендентну (метафізичну) природу.

Висновується, що природне право та соціологічне право є порівняними але логічно не сумісними концептами, оскільки вони утворюються за протилежними сутнісними ознаками, які зумовлюють протилежність елементів, що складають їх обсяги. Крім того, розглянуті поняття та концепції протилежні за онтологічними принципами походження і сутності, а також за пізнавальними ідеалами, що утворюють принципи їх методології. В сукупності це дозволяє наполягати на протилежності їх природи.

Втім, їх протилежність не виключає взаємодоповнюваність у виконанні методологічної справи, яку вони роблять, хоча і по-своєму. Тому наявність прогалів у знаннях щодо онтологічних підстав теорії природного права, не є причиною відмови від її інструментальних можливостей в якості ціннісного мірила щодо норм, які встановлені людьми. Для відновлення довіри до природного права його соціологізації виявляється не достатньо, оскільки емпірична методологія соціологізму створює лише ілюзію вирішення проблеми виправдання етичних засновків правопорядку, яку концепція природного права вирішує іншим пізнавальним шляхом.

Ключові слова: *природне право, соціологічне право, соціологізація природного права, соціологічна методологія, метафізичність, легітимність, цінності.*

DOI 10.34079/2226-3047-2023-14-27-163-170

Постановка проблеми та її актуальність. Природне праворозуміння сьогодні залишається в центрі інтересу загальної теорії права, особливо у зв'язку із феноменом людських прав, які ця концепція методологічно обґрунтовує. Проте, у питанні методології індивідуальних прав склалася неоднозначна та, можна сказати, дивна ситуація. З одного боку, визнання природних джерел фундаментальних прав є сьогодні загальним місцем конституціоналізму, але разом з тим, як зазначає Браян Таманага, ставлення до концепцій, які обґрунтовують природне розуміння прав, виявляється великою мірою скептичним: моральна філософія ідеалістичного, теологічного або природничого характеру зараз не популярна, а природна концепція права у багатьох

втратила довіру. Тому принципове положення головних елементів ідеалу верховенства права, яке постулює вищу щодо людини об'єктивність джерел фундаментальних прав, в доктринальному плані у багатьох викликає недовіру, поступаючись уявленням про соціальну природу прав (Таманага Браян, 2007, с. 124). На цьому ненадійному методологічному ґрунті в тематиці юснатуралізму сформувалася виразна, хоча і не нова, тенденція зближення його із правовим соціологізмом з метою позбавлення властивої природному праву метафізичності. У зв'язку з цим хотілося би звернути увагу на дискусійні питання щодо сумісності цих типів праворозуміння та очікувань від соціологізації природного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Природне право є предметом досліджень багатьох українських вчених, зокрема, В. Бачиніна, С. Головатого, О. Костенка, О. Мироненко, С. Сливки, П. Рабіновича, С. Рабіновича та інших.

Тематику соціологізації природного права розробляють О. Костенко, Пацурківський, П. Рабінович, С. Рабінович та інші вітчизняні дослідники, серед наукових праць яких виділяється монографія С. Рабіновича «Природно-правові підходи в юридичному регулюванні» 2010 року видання (Рабінович, 2010). В ній автор ставить завдання понятійно та концептуально зблизити соціологічне право з природним правом з метою обґрунтування практичної корисності та застосовності останнього. Велику увагу автор приділяє моменту різноманітності природно-правових підходів в межах загальної природно-правової концепції, зважаючи на який приходить до висновку, що соціологізм як концептуальний підхід виявляється *принципово сумісним* (виокремлено мною – Є.Ч.) із природно-правовим типом праворозуміння» (Рабінович, 2010, с. 65). Проте, попри величезної популярності соціологічного підходу у загальному правознавстві та концептуальної відкритості методології сучасної філософії права, що заохочує до інтеграції різних типів праворозуміння, на нашу думку, наведена теза є хибною.

Отже, **метою** роботи є висвітлення характеристик, які демонструють, що поняття природного та соціологічного права та відповідні їм концепції утворені з протилежними пізнавальними цілями і визначаються протилежними онтологічними та методологічними принципами; висвітлення неспроможності соціологічної методології розв'язати етичну проблему повинного в праві, а отже обґрунтувати природне право; з'ясування спроможності соціологічної інтерпретації природного права вирішити проблему недостатності довіри до нього.

Виклад основного матеріалу. У зазначеній праці С. Рабінович докладає чималих пізнавально корисних зусиль, спрямованих проти трактування природного права як трансцендентного, суто потойбічного й тому малопритатного в практичній площині феномену (Рабінович, 2010, с. 50), що обґрунтовується демонстрацією різноманітних зв'язків окремих вчень природного права із державно-правовою, соціальною та антропологічною дійсністю. Тобто йдеться про спробу позбавлення природного права аури потойбічної метафізичності шляхом, так би мовити, генетичної соціалізації чи соціологізації. Якщо сказати інакше, йдеться про спробу інтеграції природно-правової та соціологічної концепції праворозуміння.

Щодо позначеної позиції хочеться навести наступні думки. Важко заперечувати наявність загальних моментів, ознак та характеристик в концепціях природного і соціологічного права, особливо, зважаючи на те, що не всі природно-правові підходи, як слушно підкреслює С. Рабінович, є суто метафізичними, окремі з них не мають теологічних підстав, тож наближені до культурно-соціальної або антропологічної фактичності. Доречно згадати славетний трактат Ш. Монтеск'є «Про дух законів», в якому відтворюється вражаюча картина різнобічної зумовленості змісту права

реальністю: не тільки природними чинниками («природою речей»), а й також господарськими, духовнокультурними, економічними, соціологічними умовами [4]. Тезис зумовленості змісту права реальністю є предметом численних наукових досліджень та отримав подальший розвиток в багатьох теоріях. Проте, у наведеному висновку С. Рабіновича йдеться не про окремі співпадіння між природно-правовою та соціологічною концепціями права, а про сумісність на рівні принципів відповідних понять і концепцій, з чим, на наш погляд, важко погодитися. На нашу думку, якими би численними, різноманітними, міцними та навіть необхідними не були зв'язки права з реальністю, вони ще не дають достатніх підстав для висновку про принципову сумісність між природним правом та соціологічним правом, оскільки ці два поняття і відповідні їм концепції утворені протилежними пізнавальними цілями, виникли та розвивалися на протилежних онтологічних та методологічних принципах, і ця протилежність між ними зберігається, якщо не сказати, є іманентною.

1. Наш перший аргумент полягає в тому, що змістовно природне право та соціологічне право це два різних поняття права. Важливо брати до уваги, що поняття це не просто довільне поєднання ознак предмета, а є вибірковою комбінацією тих його суттєвих ознак, які нас цікавлять. Тож, утворення поняття, є питанням пізнавальної доцільності (Ципелліус, 2000, с. 50). Саме пізнавальна мета утворення поняття є тим обмежуючим засобом, що відсікає в ньому все зайве та визначає склад його суттєвих ознак. В аспекті логічного співвідношення схожих понять усвідомлення мети їх утворення є ключовим моментом, оскільки дозволяє ясніше бачити їх сутність та відмінність. Наступною важливою вимогою є те, що поняття права має містити дещо більше, ніж просто набір ознак. Воно має містити концептуальний елемент, тобто ідею або принцип, що є основною онтологічною гіпотезою.

Відносно пізнавальної доцільності можна бачити, що поняття соціологічного права схоплює фактично діючі норми поведінки, які осмислено або спонтанно створюються в соціальних союзах і протиставляються праву, встановленому державою, при тому, що ознака справедливості для соціологізму не є необхідною: його етика вражена дефектом удаваності, оскільки справжня справедливість тут підмінюється тим, що фактично сприймається за справедливе. Достатньо згадати, що навіть звичаєва практика може не відповідати моральному обов'язку, тому з часом може змінюватися і відмінитися. Втім, поняття природного права, що у широкому розумінні означає принципи обов'язкового порядку, які мають значення незалежно від людської згоди та установлень (Ципелліус, 2000, с. 92), завжди містить ідею-принцип ідеального та справедливого права, яка ґрунтується на метафізичній презумпції, що ця виключна і найвища розумність не є похідною від свідомості людини. Тож, утворення поняття соціологічного права скероване метою репрезентації соціального походження та соціальної природи норм, які фактично діють та відтворюються в практиках людських союзів. І навпаки, утворення поняття природного права обумовлено протилежною пізнавальною метою – репрезентації таких принципів поведінки, які атрибутивно справедливі, але не походять від людського розуму, не є дериватом людської розумності в тому сенсі, в якому яблуко є дериватом яблуні. У зазначеному сенсі – не залежної від людської свідомості – природне право характеризується ідеальною сутністю в протилежність праву соціологічному. Стисло кажучи, похідність від соціуму, в решті решт, створюваність людиною є онтологічним принципом сутності соціологічного права, втім сутність поняття природного права в будь-яких його доктринальних інтерпретаціях визначається протилежним онтологічним принципом – незалежності від людини за походженням.

Виходячи з цього, до обсягу поняття природного права потрапляють тільки ті

правові форми, які розглядаються як не створені людьми, тоді як обсяг соціологічного права складають лише ті, які вважаються створеними людськими спільнотами. Щоправда, елементи обсягів обох понять можуть позначатися одними термінами, наприклад, норми, принципи тощо, що створює хибне враження співпадіння. Але зазначена принципова протилежність сутнісних ознак цих понять виключає сумісність їх обсягів. Інакше вони втрачають свою сутність та ідентичність – бо це вже будуть інші поняття права. Як видові поняття родового до них поняття «право» вони за правилами його поділу мають виключати один одного. В результаті, на нашу думку, отримуємо несумісні поняття, супідрядні до родового поняття «право», які не вичерпують його обсягу, тож, знаходяться у відношенні протилежності. Сказане поширюється і на концепції, в яких зазначені поняття знаходять своє обґрунтування.

2. Другий аргумент полягає в принциповій методологічній протилежності між концепціями соціологічного права та природного права. Будь-які вчення, що охоплюються соціологічною концепцією, виникають із методологічної ідеї ототожнення фактичного суспільного порядку із правовим та етично правильним порядком, оскільки ґрунтуються на пізнавальному ідеалі фактичного. І навпаки, будь-яке вчення про природне право виникає із методологічного засновку різкого протиставлення фактично існуючого права та права ідеально справедливого, які, хоча і можуть співпадати в законодавстві та в практиках, але ідейно завжди зберігають принципову протилежність. Отже, принципова розбіжність цих концепцій полягає в тому, що керівна методологія соціологізму нехтує розмежуванням світу суцього та світу повинного, яке становить необхідну передумову методології природного права.

Критики зазначають, що соціологічна методологія фактичного переконливо працює до тих пір, поки не зустрічається саме з проблемою суцього та повинного, яку вона не спроможна вирішити, і яку вважає за краще взагалі не помічати, про що доводилось раніше писати і нам (Черних, 2021). Це проблема морального, ідеального виміру права, що розглядається також як питання правильності або легітимності норм та поведінки, і є частиною більшої проблеми природи права (Алекси, 2004, с. 21). Звісно, ця проблема не обмежується просторами юснатуралізму та соціологічного права. Але саме методологічний момент поєднання суцього та етичноповинного став об'єктом гострої критики правового соціологізму вже з початку формування цієї концепції. Виразною в цьому плані є дискусія між Г. Кельзеном та одним із фундаторів правового соціологізму Є. Ерліхом (Kelsen and Ehrlich, 2003; Rottleuthner, 1984). Хоча Г. Кельзен аж ніяк не був прихильником природного праворозуміння, він в традиції ідей І. Канта наполягав на чіткому розрізненні сфери суцього та повинного або в інших термінах – сфери норм як ідеальних моделей відносин і сфери фактичного як сфери сили, яка може і не мати правової підстави в значенні повинного. Для Є. Ерліха, навпаки, розрізнення суцього і повинного не має суттєвого значення, оскільки в його розумінні право створюється соціальними союзами, ними підтримується і не може мислитися окремо від фактичного соціального життя, що приводить його до заперечення розподільних ліній між юридичною дійсністю та соціальною чинністю норм і правил. Г. Кельзен вважав це змішуванням сили та права, тоді як Є. Ерліх визнавав нормативну силу фактичного, тому для нього будь-яке соціальне правило примусове і є фактичною силою. Проте, Г. Кельзен наполягав на тому, що в такому випадку не можливо обґрунтувати етичний обов'язок виконувати фактично діючі в суспільстві правила. Показово, що Є. Ерліх не спромігся переконливо заперечити на цю критику (Kelsen and Ehrlich, 2003; Rottleuthner, 1984).

Треба додати, що проблема етичної правильності права або фактичного та повинного залишається відкритою. Але основні аргументи, що були висунуті

Г. Кельзенем як опонентом концепції правового соціологізму, ні скільки не втратили актуальності. Дійсно, з того, що щось відбувається в соціальному-правовому просторі, ні логічно, ні концептуально не витікає, що це повинно відбуватися. Тобто, фактично існуючий в суспільстві порядок, який генералізується правовим соціологізмом, не є достатньою підставою для обґрунтування етичної правильності та легітимності правил, що претендують називатися правом, на чому наголошують і відомі сучасні автори, зокрема, Ю. Габермас, К. Апель та інші. Розглядаючи проблему в проекції концепту легітимності, Ю. Габермас підкреслює, що легітимність завжди передбачає дилему між претензією і фактичним визнанням, тому що легітимність це не просто факт визнання, а питання виправданості, заслуженості визнання, коли фактичний політичний чи правовий порядок гідний такого визнання (Габермас, 2014, с. 247]. Тож, в понятті легітимності імпліцитно протиставляються ідейна (концептуальна) перспектива повинного та емпірична (фактична) перспектива сущого, які в дійсності можуть і не співпадати, але які не можна змішувати (Габермас, 2014). Ключовою помилкою прихильників соціологізму є нехтування протилежністю цих методологічних рівнів: ідеального, теоретичного (концептуального) та емпіричного (фактичної організації правопорядку). Внаслідок цієї помилки відбувається підміна легітимності, тим, що за неї фактично сприймають. За цю підміну, пише автор, емпірику доводиться платити ціну у вигляді втрати зв'язку, що передбачається в системі комунікативних дій, зв'язку між підставами легітимності та мотивами. Принаймні стає методологічно неможливим оцінювання підстав легітимності по відношенню до учасників комунікації. Стає неможливим розрізняти справжню легітимність від того, що учасники можуть приймати як легітимне (Габермас, 2014, с. 251-264].

В питанні цінностей, які слугують змістовими підставами легітимності, сутнісний недолік соціологічної (і взагалі емпіричної) методології, що не помічає принципову розщепленість ідеального та фактичного світів, виявляється особливо виразно. Хоча джерело ціннісного імперативу не ясне і становить складне питання, принаймні, є впевненість в тому, що моральні цінності не виводяться із фактичного стану. Емпірична методологія на кшталт соціологічної або натуралістичної відтворює принцип механічної причинності, який непомітно обкрадає право, підриває об'єктивність правової онтології (правових засад, принципів). Право стає наслідком конкретних фактичних дій, подій, відносин, які зумовлюють правове осмислення в кожному разі. Але вона не здатна обґрунтувати джерело моральної правильності норм та поведінки. На думку М. Вебера, соціологізм спрощує питання цінностей, задовольняється лише фіксацією певних етичних переконань, констатацією моделей поведінки, які вважаються правильними, та досліджує їх реальний вплив (Weber, 1968). Дж. Мур влучно зазначив, що спроби вивести прескриптивний предикат «добре» з дескриптивно установлених фактів є натуралістичним хибним висновком, у якому підмінюється фактично бажане тим, що мало б бути бажаним, психологічний факт віддання переваги плутається з самим добром (Moore, 2000, р. 106). Тож, виникнення, розвиток та здійснення абсолютних моральних ідеалів-цінностей не вміщується в досвід. Емпіричні пояснення цінностей, зокрема, в стратегії біологічних програм людей або культурно-історичної традиції виявилися недостатніми (Ципелліус, 2000, с.132-142). Це підтримує гіпотезу їх поза досвідного або над досвідного походження.

Як бачимо, розглянуті концепції методологічно ґрунтуються на протилежних пізнавальних ідеалах – правовий соціологізм на ідеалі фактичного, а природне право на ідеалі морально повинного. Враховуюче вищезазначене, сприймається як досить ґрунтовне міркування, яке можна знайти, зокрема, у Р. Ципелліуса: «хоча можна стверджувати, що право формується у просторі взаємодії між світом фактичного та

світом повинного, правильного, справедливого, *принципові розбіжності між цими світами, а отже концепціями, які їх репрезентують, зберігаються*» (виокремлено мною – Є.Ч.) (Ципелліус, 2000, с.71).

3. Третій аргумент стосується інструментального, практичного значення природно-правового та соціологічного підходів. Задум прибічників соціологічної методології позбавити природне право метафізичності та потойбічності обумовлений практичними міркуваннями посилити його інструментальну придатність та спроможність. Мається на увазі, що розуміння концепції природного права як вчення, що ґрунтується на не ясних та сумнівних, з точки зору емпіричної науки, сутнісних витоках, породжує скептичне ставлення до нього як малопродатного й малокорисного у практичному застосуванні, що мотивує виправити цей недолік шляхом соціалізації. Однак, зважаючи на те, що емпіричні обґрунтування засновків природного права виявилися недостатніми, це завдання, на нашу думку, не досягає своєї мети.

Річ у тому, що трансцендентна природа свободи та справедливості, які складають сутність природного права, і є причиною його іманентної метафізичності. Тож, через позбавлення природного права метафізичності воно втрачає важливу частину своєї сутності та ідентичності. Слід мати на увазі, що метафізичність природного права є одночасно і перевагою, завдяки якій воно отримує унікальну стійкість проти недосконалості права позитивного та емпіричного зла, і, разом з тим, недоліком, що викликає скептичне ставлення до нього з боку раціоналістично орієнтованої правосвідомості. Але в практичному, інструментальному аспекті, позбавлення природного права метафізичності рівнозначно втрати ним властивості джерела вищих об'єктивних засновків, що мають значення абсолютних етичних цінностей, отже позбавляє презумпції бездоганності, яка дозволяє сприймати і, що важливо, використовувати природне право як вищий трибунал по відношенню до соціальної поведінки та встановлених людьми норм.

Висновки. На нашу думку, природне право та соціологічне право мають окремі спільні ознаки, передусім, родові, і тому є порівняними поняттями та концепціями. Проте, несумісними, оскільки утворюються за протилежними сутнісними ознаками, що обмежують їх обсяги. До того ж, вони утворені на протилежних онтологічних принципах походження і сутності, та на протилежних методологічних принципах, пізнавальними ідеалами яких є повинне для природного права і фактичне для правового соціологізму. Разом це дозволяє наполягати на протилежності їх природи.

Втім, їх протилежність не виключає взаємодоповнюваність у виконанні методологічної справи, яку вони роблять, хоча і по-своєму. Тож, наявність прогалин у концептуальних знаннях щодо онтологічних підстав теорії природного права, не є причиною відмови від її інструментальних можливостей в якості ціннісного мірила щодо соціальної поведінки та норм, встановлених людьми.

Для відновлення довіри до природного права його соціологізації виявляється не достатньо, оскільки емпірична методологія соціологізму створює лише ілюзію вирішення проблеми виправдання етичних засновків правопорядку, яку концепція природного права вирішує іншим пізнавальним шляхом.

Бібліографічний список:

- Алекси, Р., 2004. Природа філософії права. *Проблеми філософії права*, II, с 9-26.
Габермас, Ю., 2014. До реконструкції історичного матеріалізму. Переклад з нім.
В. Купліна. Київ : Дух і Літера.
Монтескьє, Ш. Л., 2010. О духе законов. *Електронная библиотека «Гражданское*

- общество»* [онлайн] Доступно: <<http://www.civisbook.ru/files/File/Monteskye.Odukhe.pdf>>
- Рабінович, С.П., 2010. *Природно-правові підходи в юридичному регулюванні: монографія*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ.
- Таманага Браян, 2007. *Верховенство права: історія, політика, теорія*. Переклад з англ. А. Іщенко. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
- Ципелліус, Р., 2000. *Філософія права*. Переклад з німецької. Київ: Тандем.
- Черних, Є.М., 2021. *Методологія фактичності в загальній теорії права та деякі незручні питання до неї*. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*, 22, с. 76–83.
- Kelsen, H. and Ehrlich, E., 2003. *Rechtssoziologie und Rechtswissenschaft. Eine Kontroverse (1915–1917)*. Baden-Baden.
- Moore, G. E., 2000. *Principia Ethica*. Cambridge University Press. 1903. // Цит. за: Ципелліус Р. *Філософія права*. Пер. з нім. Київ: Тандем, с. 106.
- Rottleuthner, H., 1984. *Rechtstheoretische Probleme der Soziologie des Rechts. Die Kontroverse zwischen Hans Kelsen und Eugen Ehrlich (1915–1917)*. *Rechtstheorie*. 1984. Beiheft 5.
- Weber, M., 1968. *Economy and Society: An Outline of Interpretative Sociology (Vol. 1)*. New York: Bedminster Press. 1968. // Цит. за: Ципелліус Р. *Філософія права*. Пер. з нім. Київ: Тандем, 2000. С. 133.

References:

- Aleksy, R., 2004. *Pryroda fylosofyy prava [The nature of the philosophy of law]*. *Problemy filosofii prava*, II, pp. 19-26.
- Habermas, Yu., 2014. *Do rekonstruktsii istorychnoho materializmu [Towards the reconstruction of historical materialism]*. Per. z nim. V. Kuplina. Kyiv: Dukh i Litera.
- Monteske, Sh. L., 2010. *O dukhe zakonov [About the spirit of laws]*. *Elektronnaya biblioteka «Grazhdanskoye obshchestvo»* [online] Available at: <<http://www.civisbook.ru/files/File/Monteskye.Odukhe.pdf>>
- Rabinovych, S. P., 2010. *Pryrodno-pravovi pidkhody v yurydychnomu rehuliuванні: monohrafiia [Natural law approaches in legal regulation: monograph]*. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav.
- Tamanaha Braian, 2007. *Verkhovenstvo prava: istoriia, polityka, teoriia [The rule of law: history, politics, theory]*. Per. z anhl. A. Ishchenka. Kyiv: Vyd. dim. «Kyievo-Mohylianska akademiia».
- TsyPELLIUS, R., 2000. *Filosofii prava [Philosophy of law]*. Per. z nim. Kyiv: Tandem.
- Chernykh, Ye.M., 2021. *Metodolohiia faktychnosti v zahalnyi teorii prava ta deiaki nezruchni pytannia do nei [Methodology of factuality in the general theory of law and some uncomfortable questions related to it]*. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Pravo*, 22, pp. 76–83.
- Kelsen, H. and Ehrlich, E., 2003. *Rechtssoziologie und Rechtswissenschaft. Eine Kontroverse (1915–1917)*. Baden-Baden.
- Moore, G.E., 2000. *Principia Ethica*. Cambridge University Press. 1903. // Tsyt. za: TsyPELLIUS R. *Filosofii prava*. Per. z nim. Kyiv: Tandem, p. 106.
- Rottleuthner, H., 1984. *Rechtstheoretische Probleme der Soziologie des Rechts. Die Kontroverse zwischen Hans Kelsen und Eugen Ehrlich (1915–1917)*. *Rechtstheorie*. Beiheft 5.
- Weber, M., 2000. *Economy and Society: An Outline of Interpretative Sociology (Vol. 1)*.

New York: Bedminster Press. 1968. // Tsyt. za: Tsypellius R. *Filosofia prava*. Per. z nim. Kyiv : Tandem, 2000. S. 133.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2024 р.

Ye. M. Chernykh

SOCIOLOGIZATION OF NATURAL LAW: ON THE QUESTION OF THE COMPATIBILITY OF TYPES OF UNDERSTANDING OF LEGAL

The article presents research of the widespread tendency to justify the concept of natural law within empirical sociocultural and anthropological factors in order to deprive it of its metaphysical character, which corresponds to sociological methodology. Emphasis is laid on the assumption of fundamental compatibility of the concepts of natural and sociological law, which, according to the author, is false. This outlines the related goal of the thesis that lies in proving formal logical and methodological incompatibility of the aforementioned concepts as well as inability of the sociological interpretation of natural law to solve the problem of lack of trust therein.

Emphasis is also laid on inability of sociological methodology to solve the problem of ethical justification of the correctness of legal standards and behavior, which is clearly manifested in the projections of legitimacy and values. It is emphasized that the ethical foundations of law are not derived from the actual condition and require absolute values of transcendent (metaphysical) nature.

The conclusion is made that natural law and sociological law are comparable but logically incompatible concepts, since they are formed according to opposite essential features determining the oppositeness of the elements that constitute their scope. In addition, the notions and concepts under research are opposite according to the ontological principles of origin and essence as well as according to the cognitive ideals forming the principles of their methodology. Together, this makes it possible to insist on the oppositeness of their nature.

However, their oppositeness does not exclude complementarity in performance of the methodological work they do, albeit in their own way. Therefore, the gaps in knowledge of the ontological foundations of the theory of natural law are not a reason to abandon its instrumental capabilities as a value-oriented measure for the norms established by people. To restore trust in natural law, sociologization thereof is not enough, since the empirical methodology of sociologism creates only the illusion of solution to the problem of justifying the ethical foundations of the legal order solved by the concept of natural law in a different cognitive way.

Key words: *natural law, sociological law, sociologization of natural law, sociological methodology, metaphysics, legitimacy, values.*